

שומרית ואכדית - בעיבוד חופשי

משה גנן: שירים משומר, הוצאת גושן תשס"ב, 112 עמ'

שמו של הספר - כפי שמופיע על שערו הראשי - "שירים משומר", טעון הסבר. אין בספר שירים רבים מאריך שומר, גם מספרם של תרגומי שירים אלה לעברית הוא מועט ביותר. משה גנן חש אולי ביומרות שעולה משם הספר והוסיף כותרת משנה - "תרגום ועיבוד", אלא שזו מופיעה רק בשער הפנימי של הספר.

כרי כי תרגום ועיבוד אינן מילים נרדפות. וברי גם כי משה גנן הוא איש ישר ואין כוונתו להטעות את הקורא. ואכן, בעמ' 45, שם הוא מסביר את דרך עבודתו, נכתב: "...המבלה"ד (כך כתוב, ולא - המשורר!) מקש להצביע על מקורותיו: משה גנן מציין את התרגום האנגלי כמקור לתרגומו שלו; למשל המשפט "O dead people, why do you keep appearing to me" מופיע בזה הלשון: "הו, המתים, למה תרדפוני? / תופיעו לפני כמו או, בעורכם בחיים? / אנשים שחש חייהם זה זמן התפורר?"; פרופ' אבידב ליפסקר כבר נדרש לסוגייה זו בסקירתו על ספרו הקודם של משה גנן **פואמות שומריות** (במוסף 'ספרים' של עיתון הארץ, 1998) וכתב כי "לאמיתו של דבר זהו ספר וריאציות על פואמות שומריות". עוד העיר ליפסקר: "יש להצטער, לטעמי, על רצונו של גנן לעבות את הכתוב במבואות ובדברי הסבר 'אקדמיים' מדעיים שאינם תורמים... ומצד שני הם מטשטשים את ייחודו (של גנן) ככותב טקסט מודרני, שיש בו הינגיות רבה, קלות ויופי, שהתרגום המדעי אינו יכול ואף אינו צריך להשיגם". ייתכן כי משה גנן לא קרא את הערתו של פרופ' ליפסקר במלואה, או שבחר להתעלם ממנה, אף כי המו"ל שלו מביא בשער האחורי של הספר את הסיפא המחמיא שלה. בספרו החדש ממשיך משה גנן באותה דרך של "תרגום" השירה השומרית. גם ספר זה הוא שירה מעובדת.

עם זאת, יש לציין, כפי שעולה מן הפרק האחרון של הספר, "נספחים", כי השיר 'הרגו' המופיע בעמ' 42 הוא תרגום של ממש ו-18 ההערות שנכתבו על 16 שורות השיר הקצרצרות מעידות כמה קשה לתרגם מאכדית. אותה תנועה בכתוב האכדי יכולה - בלי כל שינוי בצורתה - להיות ארוכה, קצרה או בינונית, ולגרום לאי-הבנה טקסטואלית או דקדוקית. בסעיף ההערות ניתן לראות תצלום של טקסט בכתב היתדות, ולנסות לקרוא ולפענח את הכתוב במקור. אפשר גם לקרוא תרגומי אותו שיר לשתי שפות, גרמנית ואנגלית, ולהשוות ביניהם. ההשוואה תעיד כי אפילו תרגומים, שנעשו על ידי שני מתרגמים לאותה שפה, אינם זהים, לעיתים אפילו לא דומים. מתרגם אחד חושב כנראה על המתרגם השני כי אינו מבחין בין תנועה ארוכה

אחרו ש"פרחה הגפן" השירים בשלים ומרשימים בידענותם הלשונית והכלל תרבותית. גם כמילונים שונים לא מצאתי פירוש לסמדרים, גם לא בטקסט השירי עצמו; סמדר, לעומת זאת מופיעה פעמיים בשורה הראשונה והאחרונה של השיר 'כל' כמשהו שמשמיע קול: "ולא שותק סמדר...". השירים חלקם קצרים ובחלקם משתרעים על כמה עמודים. כל שיר נושא כותרת המגדירה את עניינו. גם הלשון מדויקת, "בדיק של סכין", בלי עטיפה חוצצת כמו "בלהב ננעץ בכף רגל עירומה". ההערות המוחלט של סימני פיסוק מאפשר לקרוא לקרוא לפי קצב נשימותיו, וגם את הדבירה לחתוך משפט ארוך מאוד למשפטים קצרים.

הידענות הלשונית והכלל תרבותית בולטת. לדוגמה: "ריבועי מגילה נגללת בלתי נחלקת אצורה מתבהרת בוקעת / בחדות // כטוען יקר"; או: "כמשולש או מנסרה במרכזם צפירי ראשון חוצה את אופקו / של אפיציקלוס המישי" (מתוך 'הבחנות מתחלקות' עמ' 37-40). ביטויים נוספים כגון "אררט פאונדיסטי", "פרוקלוס, אלברטוס מאגנוס" ו"אמברוטיוס באסיליוס הרונימוס / ואגוסטינוס"

עמס אלהייט

מעוררים בי "תחושת בטן אליפטית" וגם צער על מיצוט ידיעותי בפילוסופיה ובהיסטוריה כללית. בגלל ריבוי המושגים והאישים הנעלמים מידיעתי, הגודשים את השירים, לא אחפש אחריהם באנציקלופדיות. אני מתנחם לפחות ב"בלשצאר / שדרך / מישך / עבד נגו", בהם נתקלתי בימי לימודי בתיכון.

מצאתי גם שורות המדברות אל לכו של 'עם הארץ' כמוני, כמו: "אופל מתנשם מבעד ליום יום קודר [בהעדר פסיק בין "יום" ל"יום" אפשר לקרוא גם יום-יום קודר] / ממנו מוצא אחד ויחיד / צומח ומעפיל / עוצמה עצומה וקסומה" (עמ' 9). ושורות מרגשות, כמו בשיר האהבה הפותח את הספר: "גופך ... הולעט בדבש יוקד אשר גאה, ממך אלי" או "עיניים עצומות שלך נפקחות / ים קסום נחזה / זה היקום היחד לו אשר" (עמ' 12); העדר סימני הפיסוק, כאמור, מרחיב את אפשרויות הפירוש של השיר. יש גם התייחסות להופעתו הגראפית של הטקסט, כמו למשל יישורו בסופי השורות דווקא, או, לעיתים, מקצה המשורר שורה שלמה למילה

לקצה ומוטב שילמד לקרוא כהלכה בטרם יתרגם. בסוף פרק ה"נספחים" מביא משה גנן תרגום לשיר 'הו, גלה' לגרמנית ולצרפתית, שני תרגומים לאנגלית ותרגום שלו לעברית. אמנם, כותב המחבר, כי המתרגם ראוי שיקרא ויפענח במקור וגם יעיין בתרגומים שנעשו כבר. הוא אף משווה כאמור בין התרגומים, אף את התרגום לעברית הוא מבסס על תרגום אחד שנעשה מן המקור לשפה האנגלית.

הספר מסתיים ברשימה ביבליוגרפית המונה 34 ספרים; ב-10 ספרים מתוכם מופיע השם ש' קרמר ובאחד מהם - השם קליין. האם זהו יעקב קליין, שערך עם ש' שפרה את **בימים הרחוקים ההם - אנתולוגיה משירת המזרח הקדום?** נראה כי משה גנן בחר להתעלם ממופעלס המבורך של המשוררת ש' שפרה והפרופסור לארכיאולוגיה יעקב קליין, שבמאמץ משותף זיכו את הקורא העברי בטקסט מתורגם היטב מן המקור. אנתולוגיה זו לא מופיעה ברשימה הביבליוגרפית. אולי מכיוון שאינה תואמת את רוח הספר הזה, שנכתב בחופשיות בעקבות תרגומים לאנגלית.

■ שמואל שחל

"סימן שאלה מתוק מיתמר כהד"

עמוס אדלהייט: סמדרים, שירים 1993-2000, הוצאת עמדה ביתן הוצאה לאור 71, 2001 עמ'

סמדרים הוא ספר שיריו השני של עמוס אדלהייט, והוא מסכם שירים שנכתבו במשך שבע שנים, שרובם ראו אור בכתבי עת ובמוספים ספרותיים. השירים עוררו בי עניין, כשקראתי אותם בראשונה, גם אם לא תמיד ירדתי לסוף דעתם, ואני סקרן לקרוא אותם שנית, מקרינים זה על זה, כשהם מקובצים בספר.

את שם הספר לא תפשתי עדיין. אלמלא הא' שבשם הייתי חושב על סמדר, אף כי בניגוד לפרי הבוסר